

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

Психолого-педагогічні умови організації соціальної взаємодії дітей
дошкільного віку в дистанційному форматі

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття рівня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 241-М групи

Поспєлова Олександра Олексіївна

Спеціальності 012 Дошкільна освіта

Освітньо-професійної програми

«Дошкільна освіта»

Керівник: кандидат психологічних наук,

доцент Казаннікова Олена Василівна

Рецензент: в.о. директора Антонівського

ЗДО №4 комбінованого типу Херсонської

міської ради,

Хоруженко Тетяна Анатоліївна

Івано-Франківськ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти соціальної взаємодії дітей дошкільного віку.....	8
1.1 Теоретичні засади організації взаємодії дітей дошкільного віку	8
1.2 Психологічні особливості соціальної поведінки дітей дошкільного віку	12
1.3 Вплив дистанційної освіти на формування соціальних навичок дошкільників.....	17
РОЗДІЛ 2. Прикладні аспекти організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти	22
2.1 Діагностика рівня сформованості навичок взаємодії дошкільників в умовах традиційного та дистанційного форматів навчання	22
2.2 Розробка та впровадження засобів розвитку соціальної компетентності дошкільників в умовах дистанційного навчання.....	36
2.3 Аналіз результатів та формулювання умов ефективної організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти.....	42
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54

ВСТУП

Актуальність теми. Організація соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти стикається з сучасними викликами, які постають перед системою освіти, зокрема це пов'язано зі стрімким переходом до цифрових форматів навчання. Дошкільний вік є сенситивним періодом у психічному розвитку дитини, протягом якого формуються базові соціальні навички, здатність до ефективної комунікації, емоційної саморегуляції та побудови взаємодії з оточенням. Саме в цей період відбувається становлення таких важливих компонентів соціальної компетентності, як емпатія, колективна взаємодія, здатність вирішувати конфлікти і розвивати міжособистісні стосунки.

Дослідження в галузі вікової психології та педагогіки підтверджують, що дошкільний вік є критично важливим для формування базових навичок, які забезпечують соціалізацію дитини та її подальшу адаптацію до складніших умов суспільного життя. У традиційній системі освіти такі навички розвиваються переважно через безпосередню взаємодію з однолітками, що реалізується в контексті ігрової діяльності, спільної творчості та участі у групових освітніх проєктах. Однак перехід до дистанційної форми навчання значно обмежує або ж взагалі унеможлиблює ці важливі аспекти, впливаючи на якість соціального досвіду дитини.

Зміна освітніх форматів зумовлює нові завдання для вихователів та батьків. Зокрема, перед педагогічною наукою постає питання розробки психолого-педагогічних умов, які здатні компенсувати дефіцит живого спілкування і створити сприятливе середовище для гармонійного розвитку особистості.

Науковці, такі як Березовчук А., Зімакова Л., Лещук Г., Матвієнко С., акцентують на ключовій ролі соціальної взаємодії у формуванні морально-етичних норм, соціальних ролей та емоційного інтелекту дітей. Вони підкреслюють, що взаємодія з однолітками є не тільки засобом

оволодіння культурними цінностями, але й важливим чинником емоційної підтримки, без якої неможливе повноцінне формування особистості.

Питання організації навчання дошкільників у дистанційному форматі детально розглядається у роботах таких науковців, як Атамась М., Зінченко О. та Коренко А.. У своїх дослідженнях вони наголошують на необхідності адаптації традиційних методик до умов цифрового середовища. Це передбачає впровадження інтерактивних форм навчання, використання мультимедійних засобів і створення віртуального простору для соціальної взаємодії, що враховує вікові та психологічні особливості дітей. Крім того, дослідники акцентують на особливій ролі батьків у дистанційному навчанні. У цих умовах вони виконують функції посередників між вихователем і дитиною, забезпечуючи технічну, емоційну та організаційну підтримку.

Актуальність також підсилюється зростаючою потребою у створенні адаптованих до дистанційного формату методик, які сприятимуть розвитку таких психолого-педагогічних феноменів, як комунікативна компетентність, емоційна стійкість та соціальна креативність дошкільників. Дистанційна освіта стала частиною сучасної освітньої реальності, і тому її вплив на соціальний розвиток дитини, а також пошук шляхів мінімізації її негативних наслідків, є вкрай важливими.

Комплексне дослідження цієї теми позволит не лише підвищити ефективність дошкільної освіти в умовах дистанційного навчання. Але й забезпечить розробку інноваційних освітніх стратегій, спрямованих на формування гармонійної, соціально активної і стійкої особистості. Зрештою, це сприятиме підвищенню загального рівня соціалізації дітей та їх адаптації до сучасних реалій.

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та розробці психолого-педагогічних умов, що забезпечують формування та розвиток соціальної компетентності дітей дошкільного віку в умовах

дистанційного навчання, з урахуванням їх вікових, психологічних та когнітивних особливостей, а також створенні методичних рекомендацій для оптимізації процесу соціальної взаємодії в цифровому освітньому середовищі.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні засади організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку.
2. Визначити психологічні особливості соціальної поведінки дітей дошкільного віку, враховуючи вікові, когнітивні та емоційні характеристики, які впливають на формування взаємодії з однолітками та дорослими.
3. Дослідити вплив дистанційної освіти на формування соціальних навичок дошкільників, виявивши як потенційні обмеження, так і можливості цього формату.
4. Провести діагностику рівня сформованості соціальних навичок дошкільників в умовах традиційного та дистанційного навчання з використанням методів психолого-педагогічної оцінки.
5. Розробити та апробувати тренінгові і методичні матеріали, спрямовані на розвиток соціальної компетентності дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти.
6. Проаналізувати результати апробації запропонованих матеріалів і методик, сформулювати вимоги та надати практичні рекомендації для ефективної організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку у дистанційному форматі.

Об’єкт дослідження – соціальна взаємодія дітей дошкільного віку в освітньому процесі.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови організації та розвитку соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти.

Методи дослідження: теоретичні – аналіз, синтез, порівняння;

емпіричні – спостереження, бесіда, опитування; методи статистичної обробки.

Гіпотеза дослідження – ефективність формування соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти залежить від створення психолого-педагогічних умов, які враховують вікові та індивідуальні особливості дітей, використовують інтерактивні методи навчання, забезпечують підтримку емоційного контакту через залучення батьків і вихователів, а також передбачають адаптацію освітніх технологій для розвитку комунікативних і соціальних навичок у цифровому середовищі.

Наукова новизна дослідження полягає у розкритті психолого-педагогічних умов організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти. Вивчено вплив цифрового навчання на розвиток соціальних навичок, зокрема комунікації та емоційно-соціальних компетентностей дошкільників. Досліджено методи діагностики рівня сформованості цих навичок ц порівнянні з традиційним навчанням. Розроблено тренінг та методичні матеріали для підтримки соціальної взаємодії в онлайн-середовищі, що дозволяє вдосконалити педагогічні стратегії для розвитку дітей у нових умовах.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці ефективних психолого-педагогічних стратегій для організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання. Результати дослідження дозволяють оптимізувати педагогічний процес, забезпечивши формування та розвиток соціальних навичок дітей через адаптовані тренінги та методичні матеріали. Вони можуть бути використані в роботі педагогів, вихователів та психологів для підвищення соціальної компетентності дітей, адаптації їх до нових форм навчання, а також для створення ефективних програм підтримки дітей у періоди дистанційного навчання. Розроблені підходи сприяють розвитку комунікативних навичок, покращенню емоційної адаптації та зменшенню

соціальної ізоляції дошкільників в умовах обмеженої фізичної взаємодії.

Апробація результатів дослідження:

Результати магістерського дослідження були опубліковані в статті «Стресові фактори та їх вплив на емоційне становлення дітей дошкільного віку», що входить до студентського наукового журналу «UNIVERSUM» (№15) (грудень 2024 р.) та у науковій публікації «Використання елементів гейміфікації для розвитку соціальної взаємодії дошкільників у дистанційному навчанні», яка опублікована у студентському науковому журналі «UNIVERSUM» (№25) (жовтень 2025 р.).

Структура дослідження: Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, загального висновку, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи складає 61 сторінок, з них 51 основного тексту. Список використаних джерел містить 40 позицій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Теоретичні засади організації взаємодії дітей дошкільного віку

Дослідження в галузі вікової психології та педагогіки підтверджують, що дошкільний вік є критично важливим для формування базових навичок, які забезпечують становлення особистості, соціалізацію дитини та її подальшу адаптацію до умов суспільного життя. Тому важливо знати які фактори та механізми забезпечують соціальний розвиток дитини, як організувати соціальну взаємодію вихованців, в процесі якої цей розвиток і відбувається.

Людина з самого народження соціальна істота. З перших днів свого життя вона включається у соціальну взаємодію і таким чином здобуває досвід, який постійно збагачує, осмислює. Досвід, який суб'єктивно засвоюється, стає частиною особистості. Особистість як соціальний індивід є суб'єктом суспільних відносин, діяльності та спілкування [30; 31].

В соціальній психології поняття взаємодія позначають терміном «інтеракція» і використовують для характеристики міжособистісних контактів людей в процесі спільної діяльності і для опису взаємних впливів, які здійснюються в процесі цих контактів. Інтеракція характеризується такими діями суб'єктів, які сприяють виникненню ситуації взаємодії [34].

Соціальну взаємодію розуміють як систему взаємозумовлених дій між людьми або групами людей, в якій дії, вчинки одного суб'єкта можуть виступати причиною і наслідком дій інших. В процесі взаємодії відбувається обмін діяльністю, досвідом, інформацією, знаннями, уміннями, навичками. Соціальна взаємодія передбачає взаємний вплив суб'єктів. Завдяки взаємодії відбувається пристосування дій однієї людини до дій іншої, виникає спільне розуміння ситуації.

Міжособистісна взаємодія може бути проявом як усвідомлених, так і неусвідомлених намірів, емоцій. Також взаємодія може мати випадковий чи цілеспрямований характер, приватний чи публічний, тривалий або короткочасний міжособистісний контакт, наслідком якого є зміна поведінки, діяльності, ставлень, психічних станів суб'єктів взаємодії. Взаємодія як форма контактів і взаємовпливів в процесі спільної діяльності може бути періодичною і стійкою, особистісною і суспільною. В процесі соціальної взаємодії завжди виникають взаємовідношення, які передбачають взаємність, наявність відповідного ставлення.

В основі взаємовідношень завжди є певні спонукання (інтерес, бажання, усвідомлення необхідності взаємодії, спілкування тощо), а також певна поведінка, емоції, почуття, воля, пізнання. Здатність створювати і підтримувати позитивні взаємовідношення з соціальним оточенням є важливішою складовою активного способу життя. Міжособистісні взаємостосунки відображають відповідність їх загальнолюдським цінностям, вимогам моралі і соціальної поведінки. Від характеру взаємовідношень дітей залежить їх емоційний стан, настроїв, успішність в діяльності і загальний розвиток. Поза соціальними взаєминами не можуть формуватися і взаємовідношення.

Значення соціальної взаємодії для соціального й особистісного розвитку найяскравіше проявляється у зв'язку соціальної взаємодії і соціалізацією особистості, де соціальна взаємодія виступає головним механізмом, за допомогою якого здійснюється процес соціалізації. Це взаємодія з дорослими і однолітками, в родині, в освітньому закладі. Цей взаємозв'язок проявляється у вигляді спільної діяльності, яка виступає ключовим фактором у процесі засвоєння соціального досвіду [29].

Особливої ролі набуває провідна діяльність, яка і забезпечує розвиток дитини. Взаємодія і соціалізація пов'язані через спілкування і встановлення взаємостосунків, в процесі яких людина формує свою ідентичність, засвоює правила поведінки. Соціалізація є результатом

соціальної взаємодії, в процесі якої набуваються соціальні знання, виникають цінності, утворюються соціальні ролі., що призводить до формування «Я» концепції.

Соціалізацію визначають як процес, завдяки якому людина засвоює і відтворює соціальний досвід, набуває знання, формує цінності, засвоює правила поведінки, комунікації, що дозволяє їй ефективно функціонувати у суспільстві. Цей процес триває все життя, реалізується в таких сферах як поведінка, діяльність, спілкування.

Соціалізація для дитини є складним і багатограним процесом, під час якого вона навчається жити у соціумі, засвоює її норми, цінності, правила поведінки та набуває навичок комунікації з іншими людьми. Успішна соціалізація дитини забезпечує високий рівень сформованості соціальних навичок і корелює з її успішністю в діяльності, з кращими академічними результатами, оптимальним психічним здоров'ям і успішною адаптацією у соціумі [2; 24].

Кожний віковий етап має свій потенціал для соціалізації людини. Дитинство, особливо етап від трьох до семи років є найактивнішим періодом соціального розвитку дитини, становлення її як особистості. У дошкільному дитинстві формуються базові навички взаємодії і спілкування, активно розвивається мовлення, як інструмент спілкування, завдяки яким дитина вчиться розпізнавати й виражати емоції, встановлювати дружні стосунки, засвоювати правила поведінки в групі, опановувати різноманітні соціальні ролі через ігрові дії та реальні стосунки [28].

Слід зауважити, що у процесі соціальної взаємодії дитина не тільки «приміряє» і засвоює соціальні ролі, щоб стати їх носієм, вона навчається впроваджувати ці ролі у реальні ситуації, набуваючи таким чином соціальний досвід. Засвоюючи ролі інших людей (сюжетно-рольова гра) дитина отримує унікальну можливість з'ясувати нове ставлення до себе [2].

Важливим результатом соціалізації є структура «Я», яка формується через взаємодію дитини з соціальним оточенням, Організуючи процес соціальної взаємодії дітей необхідно забезпечувати задоволення їх потреби в позитивній увазі і враховувати механізми соціалізації саме в дитинстві. Нехтування віковими особливостями, нав'язування невідповідних механізмів ускладнює процес соціалізації, або навіть спотворює його. Механізмами соціалізації в дитинстві є наступні:

- імітація, характерна для раннього дошкільного віку, діти копіюють поведінку інших людей, не завжди усвідомлюючи її;
- рольові ігри, виникають на початку дошкільного віку і стають провідною діяльністю, діти, виконуючи ролі дорослих, навчаються приписувати своїм діям такого ж сенсу, як і дорослі;
- колективні ігри, набувають поширеності в середньому і старшому дошкільному віці, сприяє появі розуміння очікувань окремих людей, групових очікувань, відповідно до яких дитина навчається вибудовувати свою поведінку.

Дотримання правил рольових та колективних ігор є інструментом підготовки дітей до дотримання правил у суспільному житті, закріплених у нормах і законах [2].

Таким чином, соціальну взаємодію розуміють як систему взаємозумовлених дій між людьми або групами людей, в якій дії, вчинки одного суб'єкта можуть виступати причиною і наслідком дій інших. В процесі взаємодії відбувається обмін діяльністю, досвідом, інформацією, знаннями, уміннями, навичками. Завдяки взаємодії відбувається пристосування дій однієї людини до дій іншої, виникає спільне розуміння ситуації. В процесі соціальної взаємодії завжди виникають взаємовідношення, які передбачають взаємність, наявність відповідного ставлення.

Значення соціальної взаємодії для соціального й особистісного розвитку найяскравіше проявляється у зв'язку Соціальна взаємодія

пов'язана із соціалізацією особистості, де соціальна взаємодія виступає головним механізмом, за допомогою якого здійснюється процес соціалізації. Соціалізацію визначають як процес, завдяки якому людина засвоює і відтворює соціальний досвід, набуває знання, формує цінності, засвоює правила поведінки, комунікації, що дозволяє їй ефективно функціонувати у суспільстві [10].

Під час соціалізації дитина навчається жити у соціумі, засвоює її норми, цінності, правила поведінки та набуває навичок комунікації з іншими людьми. Успішна соціалізація дитини забезпечує високий рівень сформованості соціальних навичок і корелює з її успішністю в діяльності, з кращими академічними результатами, оптимальним психічним здоров'ям і успішною адаптацією у соціумі.

1.2 Психологічні особливості соціальної поведінки дітей дошкільного віку

Дитинство – важливий період соціального розвитку, період фактичного становлення особистості. Найважливішим чинником психічного й соціального розвитку дошкільника є взаємодія і спілкування. Поза взаємодії з соціальним оточенням неможливе формування специфічно людських функцій, повноцінне особистісне становлення. Аналіз сутності таких явищ як соціальна взаємодія, взаємовідношення, соціалізація показали, соціальний фактор є основою загального, психічного, соціального розвитку.

Психічний, соціальний і особистісний розвиток в дитинстві доцільно аналізувати у зв'язку з рівнем розвитку соціальної поведінки, яка фактично є проявом соціального розвитку, показником соціалізації і формується в процесі соціальної взаємодії [9].

З позиції психології, поведінка розглядається як форма активності, як зовнішній прояв активності біологічного індивіда, яка спрямована на задоволення потреб, пристосування до навколишнього світу, підтримку його існування. Виявляється певному алгоритмі дій, вчинків, операцій.

Поведінка вважається формою активності, властивою як людині, так і тваринам.

З позиції педагогіки, поведінкою вважається система взаємопов'язаних і взаємообумовлених рефлексивних і свідомих дій, які здійснюються людиною за для досягнення мети у взаємодії з соціальним оточенням і засвоюються особистістю в процесі виховання. Поведінка людини детермінується її актуальними потребами, ієрархією мотивів.

Соціальна поведінка в широкому контексті не є простим пристосуванням до соціального середовища, а скоріше пов'язана із прийняттям чи неприйняттям особистістю умов життя, орієнтована на зміну цих умов життя у напрямку, який є більш бажаним для особистості [15]. Соціальна поведінка не лише спричинюється соціальними потребами, а й відбувається в соціальному контексті, а види соціальної поведінки відповідають видам соціальних потреб, які, в свою чергу, обумовлюються соціумом. Отже, соціальну поведінку слід визначити як прояв особистісних мотивів, спрямованості, потенціалу у соціальній взаємодії. Соціальна поведінка характеризується наступними ознаками:

- виникає і проявляється на основі соціальних норм і правил;
- функціонує поза свідомістю, і в той же час, її форми обираються суб'єктивно;
- привласнюються суб'єктом в процесі соціальної взаємодії і є результатом соціалізації особистості;
- можуть виникати під тиском і, в той же час, чинити опір нерациональним змінам у вимогах соціального оточення;
- можуть узагальнюватися на основі аналізу і відбору ознак соціальної ситуації і вимог, що висувуються до суб'єкта;
- орієнтована на участь у соціальному житті.

Соціальна поведінка є прижиттєвим утворенням, формується під впливом виховання та умов соціального оточення [13].

Соціальна поведінка починає формуватися в самому ранньому онтогенезі. Передумови такої поведінки вже спостерігаються на етапі раннього дитинства. Основним механізмом формування соціальної поведінки є наслідування при умові підкріплення оцінками найближчими дорослими. Фактором впливу є ступінь прихильності до батьків, задоволення потреби у захисті, потреба у комунікації. Але саме дошкільний вік є сенситивним періодом формування соціальної поведінки у дітей.

Соціальна поведінка в дошкільному віці формується завдяки активній взаємодії з дорослими і однолітками, в процесі якої дошкільник вчиться комунікувати, вирішувати проблеми, конфлікти, співпрацювати, демонструвати емоції, засвоювати соціальні норми, набувати соціальний досвід [17]. Підґрунтям соціального досвіду дошкільників є дії дітей в різних ситуаціях, міркування щодо власних вчинків і вчинків інших людей/ дітей. Досвід інших людей привласнюється. Ключовими аспектами соціальної поведінки в дошкільному віці є:

- спілкування з дорослими, яке розгортається на основі значної самостійності дошкільника, розширення інформації про оточуючий світ;
- взаємодія з однолітками, яка проявляється у появі вміння співпрацювати, вирішувати конфлікти, знаходити спільну мову з іншими дітьми, проявляти емоції і розуміти емоції інших.

Особливо впливає на формування соціальної поведінки взаємодія і спілкування з однолітками, кількість контактів суттєво збільшується і до кінця вікового періоду вони починають відіграти значну роль в організації поведінки. Розвиток мовлення з'являється здатність до цілеполагання, а також з'являється здатність до оцінювання особистісних якостей інших людей [6; 7]. Особистісні якості самої дитини починають виступати як регулятор взаємовідношень між дітьми. В цьому віці утворюються дитячі

ігрові об'єднання, які на початку періоду нестійкі та обумовлюються сюжетом гри.

Контакти з іншими дітьми визначаються відсутністю жорстких норм і правил, які існують при комунікації з дорослими. Тому діти у взаємодії з однолітками почувають себе більш розкуто. У колі однолітків відбувається взаємовплив, а спілкування з рівним за соціальним статусом ровесником створює позитивні умови для соціального розвитку дитини. Діти рідше виявляють альтруїстичну поведінку щодо дорослого, при контактах з ними часто демонструють агресію та проявляють менше наполегливості у спробах спілкуватися з ним; а вимоги та протидію частіше адресують ровесникам.

У діти дошкільного віку вже з чотирьох років демонструють елементи ситуативно-ділового спілкування, під час якого вони прагнуть діяти спільно в процесі сюжетно-рольової гри, налагоджувати ділову співпрацю, корегувати й узгоджувати свої дії для досягнення спільної мети. З'являється інтерес до того, що робить ровесник. Контакти дошкільників відзначаються яскравою емоційністю. Дошкільник прагне, щоб на нього звернули увагу, прагне схвалення і поваги. Вищим рівнем взаємодії дошкільників вважають позаситуативно-особистісне спілкування, яке виникає ближче до 6 років і сприяє розвитку здатності розуміти думки і переживання партнера по спілкуванню. Дітей починає більше цікавити соціальний, а не предметний світ. Провідним стає особистісний мотив спілкування [20].

Особливого значення в контексті становлення соціальної поведінки набуває заклад дошкільної освіти перебуваючи у якому діти постійно взаємодіють з однолітками [16]. Міжособистісна взаємодія дошкільників відбувається в процесі спілкування, яке виконує домінуючу функцію у становленні соціальної поведінки дитини.

Потреба у комунікації стає самою актуальною і виходить на перший план. Діти прагнуть налагодити ділову співпрацю, узгодити свої

дії з партнером по грі. Співпраця дітей носить переважно ігровий характер та зосереджена не на результаті, а на її процесі. Бажання діяти разом з іншими дітьми настільки сильно виражене, що діти згодні піти на компроміс, поступаючись іграшками, привабливою роллю в грі. З тієї миті, як дитина потрапляє в групу однолітків, її індивідуальний розвиток стає обумовлений взаєминами з іншими членами групи.

Дошкільний заклад має великі потенційні можливості для соціального розвитку дітей на основі доступних для них моральних норм і правил. Цьому сприяють відносно постійний склад груп протягом декількох років, постійність педагогічних вимог, які спрямовують і координують взаємини, а також повсякденна організація спілкування та спільної діяльності дошкільників.

У колективі діти набувають позитивного соціального досвіду взаємодії, проймаються спільними почуттями і переживаннями ще задовго до того, як починають усвідомлювати високі моральні принципи [20]. У групі засвоюються навички соціального поводження і моральні норми у взаємодії дітей одна з одною у різних видах спільної діяльності - ігровій, трудовій, навчальній та ін.

За визначенням Т.В.Дуткевич, дошкільна група - це перше своєрідне дитяче суспільство, що виникає в спільних іграх дітей, де вони мають можливість самостійно об'єднується один з одним і діяти як маленькими, так і великими групами. Саме в цих спільних іграх дитина здобуває соціальний досвід, необхідний для розвитку в нього якості громадськості [8].

Ознакою соціальної поведінки в дитинстві також виступає розвиток соціальних емоцій. Розвиток соціальних емоцій передбачає не тільки опанування визначеним об'ємом знань, нормами поведінки, культурними символами, але й вироблення ставлення до цих знань, і які можуть стати емоційними еталонами. Особливо це стосується емпатії, яка розвивається протягом всього дошкільного дитинства. Більшість 5-

тирічних дітей вже здатні відтворити переживання інших людей, пов'язати їх з визначеними діями. Про розвиток соціальної поведінки свідчить і поява здатності до розуміння емоцій, які проявляють інші люди. Саме в умовах взаємодії виникає і розвивається спектр людських емоцій [25].

Отже, соціальною поведінкою вважається система взаємопов'язаних і взаємообумовлених дій, які здійснюються людиною за для досягнення мети у взаємодії з соціальним оточенням і засвоюються особистістю в процесі виховання. Соціальна поведінка спричинюється соціальними потребами, відбувається в соціальному контексті. Соціальна поведінка дитини дошкільного віку це сукупність дій та вчинків дитини, яка формується під впливом соціального оточення, характеризується багатогранністю та неоднорідністю, відображає соціальні і психічні якості соціального розвитку.

Ключовими аспектами соціальної поведінки в дошкільному віці є спілкування з дорослими, яке розгортається на основі значної самостійності дошкільника, розширення інформації про оточуючий світ і взаємодія з однолітками, яка проявляється у появі вміння співпрацювати, вирішувати конфлікти, знаходити спільну мову з іншими дітьми, проявляти емоції і розуміти емоції інших.

1.3 Вплив дистанційної освіти на формування соціальних навичок дошкільників

Останні десятиліття характеризуються активним впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій у всі сфери життя, у тому числі й у дошкільну освіту. Події пандемії COVID-19, а також воєнний стан в Україні зумовили необхідність переходу закладів дошкільної освіти до дистанційних форматів роботи. Такі зміни поставили перед педагогами нові виклики — забезпечення не лише пізнавального, а й соціального

розвитку дитини в умовах обмеженого безпосереднього спілкування [3; 12; 32; 40].

Соціальні навички — це система умінь, що забезпечують успішну взаємодію дитини з однолітками й дорослими, формують основи співпраці, емпатії та толерантності. На думку І. Бежа, становлення особистості починається з раннього дитинства через процес соціалізації, у якому провідну роль відіграють спілкування та спільна діяльність [5]. Психологи й педагоги наголошують, що саме в дошкільному віці закладаються первинні соціальні уявлення, норми поведінки та емоційні реакції [4; 17].

Г. Лещук розглядає дошкільне соціальне середовище як фактор первинної соціалізації дитини, у якому відбувається формування емоційного інтелекту та комунікативних навичок через гру, спільну діяльність і взаємодію з дорослими [14]. В умовах традиційного освітнього процесу соціальні контакти формуються природно, через постійне включення дитини до спільної діяльності групи. Проте перехід на дистанційну форму навчання змінив цю динаміку.

Дистанційна освіта для дітей дошкільного віку передбачає використання цифрових технологій з метою збереження освітнього процесу, але з урахуванням вікових і психологічних особливостей дошкільників [3; 32]. Як зазначає Н. Сулаєва, організація онлайн-навчання має базуватися на принципах партнерської педагогіки — активній участі батьків, постійній взаємодії з вихователем і забезпеченні емоційного комфорту дитини [32].

Науковець І. Пальок підкреслює, що партнерська педагогіка в умовах дистанційного навчання виступає ефективним засобом підтримки соціально-емоційного розвитку, адже вона залучає родину до спільної діяльності, сприяючи розвитку відповідальності та комунікабельності [22]. Водночас дослідження Л. Зімакової доводить, що навіть у віртуальному середовищі можливо забезпечити розвиток соціально-

комунікативних компетентностей, якщо педагог використовує інтерактивні форми роботи — рольові ігри, відеоспостереження, творчі онлайн-завдання [40].

Однак відсутність безпосереднього контакту з ровесниками може уповільнювати формування таких важливих якостей, як уміння домовлятися, ділитися, співчувати та вирішувати конфлікти [12; 33, 26]. Л. Тарабасова підкреслює, що соціальний розвиток дошкільника залежить не лише від педагогічного впливу, а й від досвіду взаємодії у групі — саме він формує навички саморегуляції та емоційної стійкості [33].

Досвід запровадження дистанційного навчання у дошкільних закладах показав як позитивні, так і негативні аспекти цього процесу. До позитивних можна віднести індивідуалізацію освітнього процесу, активне залучення батьків і розвиток самостійності дитини [37]. О. Шевченко зазначає, що під час дистанційного навчання діти демонструють більшу ініціативність і готовність до самовираження, якщо вихователь підтримує їхній емоційний стан і заохочує до творчості [37].

Водночас головною проблемою залишається обмеженість живого спілкування. Як показує дослідження Н. Черепані, саме соціальна поведінка, що формується через групову діяльність, є основою морального розвитку дошкільника [36]. У дистанційному форматі така взаємодія замінюється медіаконтактами, що знижує рівень емпатійності та соціальної адаптації [4; 17; 36].

Психологи підкреслюють, що дефіцит спілкування з ровесниками у дошкільному віці може спричиняти труднощі у розвитку емоційної сфери. Зокрема, Т. Дуткевич акцентує на тому, що соціально-комунікативні уміння формуються через безпосередній досвід спільних ігор, який важко відтворити у віртуальному просторі [8]. Тому завдання вихователя полягає у створенні таких форм дистанційної взаємодії, які компенсують брак

живих контактів — наприклад, через онлайн-групи, відеочати чи віртуальні колективні творчі завдання [39].

З метою збереження ефективності соціального розвитку у дистанційному форматі педагогам варто враховувати психофізіологічні особливості дітей. Н. Коренко пропонує впроваджувати інтерактивні технології, що передбачають діалогічне навчання, ігрове спілкування та рефлексію [12]. Особливу роль відіграють ігрові технології — вони забезпечують формування моральних орієнтирів, уміння співпрацювати й підтримувати інших [11].

Ефективним засобом є також створення онлайн-середовищ, де діти можуть брати участь у спільних творчих проєктах (малювання, пісні, ліплення), що сприяє розвитку групової ідентичності та позитивної самооцінки [38]. Педагоги мають активно використовувати відеозв'язок не лише для передачі інформації, а й для емоційного контакту — спільних бесід, «ранкових зустрічей», інтерактивних ігор [22].

Психолого-педагогічна підтримка родини є ще одним ключовим чинником. Як зазначає О. Попович, саме батьки виступають провідними моделями соціальної поведінки у період, коли дитина не має регулярних контактів з однолітками [27]. Спільна діяльність дорослих і дітей у домашніх умовах має компенсувати дефіцит взаємодії, формуючи у дитини відчуття приналежності до спільноти [21].

Таким чином, дистанційна освіта, незважаючи на свої об'єктивні переваги, створює ризики у сфері соціального розвитку дошкільників. Вона знижує кількість безпосередніх міжособистісних контактів, обмежує практику спільної діяльності та розвиток емпатійності. Однак за умови педагогічної майстерності, використання інтерактивних форм роботи й активної участі батьків, дистанційна освіта може стати не лише вимушеною альтернативою, а й ефективним інструментом соціалізації дітей раннього та старшого дошкільного віку [2; 12; 22; 32; 37; 40].

Сучасний педагог має розглядати цифрове середовище не як загрозу, а як можливість створення нових форматів взаємодії, що сприятимуть розвитку соціальних навичок, комунікації, самовираження та співпраці навіть на відстані.

РОЗДІЛ 2. ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Діагностика рівня сформованості навичок взаємодії дошкільників в умовах традиційного та дистанційного форматів навчання

Для обґрунтування і розробки психолого-педагогічних умов забезпечення процесу формування і розвитку соціальної компетентності дітей дошкільного віку в умовах дистанційного навчання необхідно з'ясувати чим відрізняється процес соціалізації дітей в умовах дистанційного навчання від соціалізації дітей у звичайному форматі освітнього процесу, визначити як впливає дистанційний формат на соціальний розвиток дітей, схарактеризувати обмеження й переваги такого формату освіти.

На першому етапі дослідження було визначено теоретичні аспекти соціальної взаємодії дітей дошкільного віку, що дозволило визначити процедуру й інструменти діагностики особливостей соціальної взаємодії дітей в різних форматах освітнього процесу.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання задач в експериментальному дослідженні були використані наступні діагностичні методики:

1. Соціометрія Дж. Морено. Методика «Вибір у дії»

Для оцінки становища дитини в групі і ставлення до неї однолітків використовують соціометричні методи, які адаптовані для дошкільного віку. («Вибір у дії», «Капітан корабля», «Подарунок», «П'єдестал» тощо). Нами була використана методика «Вибір у дії», за якою вихованцям пропонували подарувати певні предмети (іграшки, цукерки, олівці тощо) іншим дітям в групі. Щоб знизити ймовірність випадкового вибору, нами була використана непараметрична процедура соціометрії, за якою не обмежується кількість виборів вихованців.

Обробка результатів соціометричного опитування полягає у підрахунку кількості предметів, які отримала кожна дитина. В контексті завдання дослідження враховується і кількість виборів, які зробила кожна дитина. Результати фіксуються у соціоматриці і на соціограмі, підраховується соціометричний індекс кожної дитини [20].

2. Анкета « Який Я ?»

Методика спрямована на визначення самооцінки дитини. Експериментатор запитує у дитини як вона сама сприймає і оцінює себе за 10 різними позитивними якостями. Якості особистості, що оцінюються: гарний, добрий, розумний, акуратний, слухняний, уважний, ввічливий, здібний, працелюбний, чесний. Усі наведені якості особистості відомі і зрозумілі старшим дошкільникам. Відповіді дітей фіксуються в протоколі і переводяться в бали. Відповіді типу «так» - оцінюються в один бал, відповіді «ні» - нуль балів, відповіді «не знаю», «іноді» - оцінюються в 0,5 бали. Потім підраховують загальну кількість балів і роблять висновок про самооцінку дитини:

- 0-1 бал: занижена самооцінка;
- 2-3 бали: схильність до заниженої самооцінки;
- 4-7 балів: адекватна самооцінка;
- 8-9 балів: схильність до завищеної самооцінки;
- 10 балів: завищена самооцінка.

При інтерпретації отриманих результатів слід враховувати, що характерною для дошкільного віку є завищена самооцінка, яка свідчить про позитивне самосприйняття. Переважання позитивних самооцінок у дошкільників відіграє захисну функцію, оберігаючи незрілу особистість дитини від руйнівного впливу негативних емоцій [20].

3. Блок методик діагностики соціальних якостей дошкільників.

Блок методик, який містить діагностичні критерії здатності до соціальної взаємодії. Нами було обрано соціальні якості дітей дошкільного віку, такі як: комунікабельність, соціальна невпевненість,

сором'язливість, тривожність. Обрані нами діагностичні процедури представляють собою експертні оцінки, орієнтовані на дорослих (батьків та вихователів) [20].

Батькам і педагогам пропонуються індивідуально-психологічні властивості (діагностичні критерії), з яких вони повинні обрати властиві дітям. Оцінки виставляються у балах (1бал за кожним критерієм при наявності даної властивості у дитини). Результати додаються і визначається загальна кількість балів. Максимальний результат - 10 балів за кожною індивідуально-психологічною властивістю. Діагностичні критерії комунікабельності, сором'язливості, тривожності, соціальної невпевненості, кількісні показники їх виразності представлені у додатках (Додаток А).

На другому етапі дослідження була проведена констатувальна діагностика, яка дозволила з'ясувати відмінності у сформованості навичок соціальної взаємодії у дітей. Дослідження проводилось на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) №16 «Сонечко» м. Івано-Франківськ, який працює в очному форматі (21 дитина, серед яких 10 дівчаток і 11 хлопчиків), також до дослідження були залучені учасники дистанційного освітнього процесу в закладі дошкільної освіти №10 санаторного типу Херсонської міської ради (16 вихованців, серед яких 8 дівчаток і 8 хлопчиків). На момент проведення констатувальної діагностики вік дітей 4,6, що-5,4 роки. У дослідженні також взяли участь дорослі учасники освітнього процесу - педагоги і батьки.

Результати констатувальної діагностики

Зведені результати констатувальної діагностики представлені в таблицях 2.1(очний формат навчання) і 2.2 (дистанційний формат навчання).

Таблиця 2.1

Зведені результати констатувальної діагностики (очний формат, n = 21)

№	Стать	Соціометрія		Самооцінка		Соціальна невпевненість		Комунікація		Сором'язливість		Тривожність	
		1	2	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р
1	д	2	3	7	с	5	с	4	с	3	н	8	в
2	х	3	4	8	в	2	н	7	с	2	н	7	с
3	д	3	3	6	с	3	н	6	с	4	с	6	с
4	д	3	2	4	с	2	н	8	в	2	н	7	с
5	д	3	-	3	н	9	в	4	с	4	с	8	в
6	х	4	8	9	в	1	н	10	в	2	н	5	с
7	х	3	4	7	с	1	н	7	с	3	н	5	с
8	д	4	4	8	в	3	н	9	в	1	н	4	с
9	х	2	2	4	с	7	с	5	с	5	с	8	в
10	х	2	2	3	н	4	с	6	с	6	с	7	с
11	д	2	3	3	н	3	н	5	с	5	с	7	с
12	д	3	4	4	с	2	н	7	с	2	н	5	с
13	х	2	-	2	н	8	в	5	с	8	в	9	в
14	х	3	3	5	с	3	н	7	с	4	с	6	с
15	х	2	2	4	с	7	с	4	с	6	с	7	с
16	х	1	-	2	н	8	в	2	н	9	в	9	в
17	д	4	3	6	с	4	с	9	в	3	н	3	н
18	д	3	3	5	с	3	н	8	в	4	с	5	с
19	д	2	4	6	с	5	с	4	с	2	н	4	с
20	х	3	3	7	с	2	н	5	с	5	с	5	с
21	х	3	1	7	с	3	н	6	с	4	с	7	с
				5,2		4,1		6,1		4		6,7	

Таблиця 2.2

Зведені результати констатувальної діагностики (дистанційний формат,
n = 16)

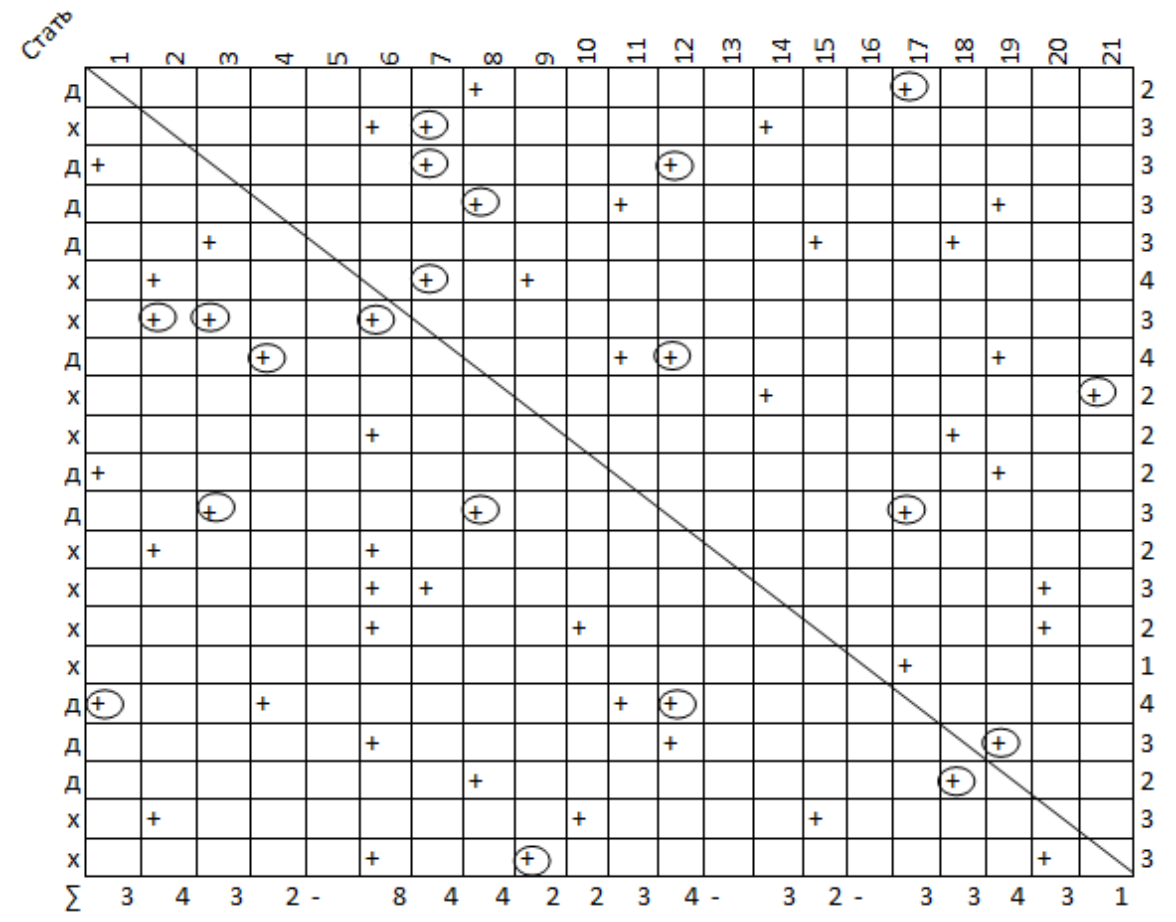
№	Стать	Соціометрія		Самооцінка		Соціальна невпевненість		Комунікація		Сором'язливість		Тривожність	
		1	2	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р
1	х	1	1	4	с	8	в	4	с	5	с	7	с
2	х	2	1	7	с	6	с	4	с	5	с	6	с
3	д	1	2	5	с	6	с	3	н	6	с	6	с
4	х	1	3	6	с	7	с	5	с	6	с	7	с
5	д	1	2	7	с	6	с	3	н	7	с	6	с
6	д	-	1	3	н	9	в	2	н	9	в	10	в
7	д	1	-	4	с	8	в	4	с	8	в	9	в
8	х	1	-	3	н	8	в	3	н	8	в	8	в
9	д	1	3	5	с	4	с	5	с	6	с	6	с
10	х	1	1	5	с	8	в	4	с	5	с	5	с
11	х	2	-	7	в	7	с	5	с	4	с	8	в
12	д	2	2	6	с	5	с	8	в	4	с	6	с
13	д	1	-	2	н	8	в	3	н	8	в	8	в
14	х	1	2	4	с	7	с	4	с	6	с	4	с
15	д	2	-	6	с	7	с	5	с	7	с	7	с
16	х	1	1	5	с	6	с	5	с	7	с	7	с
				4,9		6,9		4,2		6,3		6,9	

Становище дитини в групі і ставлення до неї однолітків зазвичай з'ясовується соціометричними методами, адаптованими для дошкільного віку. У цих методиках у різних сюжетних ситуаціях діти здійснюють вибір серед членів своєї групи. Результати соціометричного дослідження

фіксуються у соціоматриці (Таблиці 2.3 і 2.4) та соціограмі (рис. 2.1, рис. 2.2).

Таблиця 2.3

Соціоматриця констатувальна діагностика (очний формат освіти, n=21)

Таблиця 2.4

Соціоматриця констатувальна діагностика (дистанційний формат освіти, n=16)

Стать	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
х	х													+			1
х		х								+							2
д				+													1
х					+				+								1
д			+														1
д																	-
д												+					1
х									+								1
д				+													1
х																+	1
х	+													+			2
д					+	+											2
д												+					1
х	+																1
д			+						+								2
х				+													1
Σ	1	1	2	3	2	1	-	-	3	1	-	2	-	2	-	1	

Під час констатувальної діагностики була проведена одноактна соціометрія, що дає інформацію тільки про одномоментний зріз соціометричної структури групи. Кількісний аналіз результатів проведеного соціометричного дослідження виявив суттєві відмінності у міжособистісній взаємодії.

Слід зауважити, що соціометричне дослідження в дистанційній групі ускладнювалось незнанням вихованців імен своїх однокласників. Це позначилось на кількості зроблених виборів.

Досліджувані дошкільного закладу, який функціонує в очному форматі, продемонстрували значно більшу активність у виборах, що суттєво позначилось на структурі міжособистісних стосунків в групі.

В очній групі середня кількість виборів, які зробили вихованці 3-4, в дистанційній групі – 1-2. В очній групі 47,7% (10 дітей) охоплені взаємовиборами, і лише 3 дитини (14,3%). Досліджувані дистанційної групи не виявили активності у виборах, лише 18,7% охоплені взаємовиборами, що часто пояснювалось тим, що діти не знають навіть ім'я своїх однокласників, їх увага, в першу чергу зконцентрована на вихователі. Серед вихованців очної групи є лідер (№6), хлопчик, який

отримав 8 виборів, 10 вихованців (62,4%) отримали статус бажані, це діти, які набрали 3-5 виборів.

Зовсім інша картина в дистанційній групі. Лідери відсутні, по 3 вибори отримали лише 2 дитини (12,5%) і 5 вихованців (31,2%) не отримали жодного вибору. Наведені статистичні показники доводять, що відсутність реальних соціальних контактів суттєво позначаються на формуванні навичок соціальної взаємодії, формуванні соціальної компетентності.

Наочно особливості міжособистісних стосунків представлені на соціограмі (рис.2.1 і 2.2).

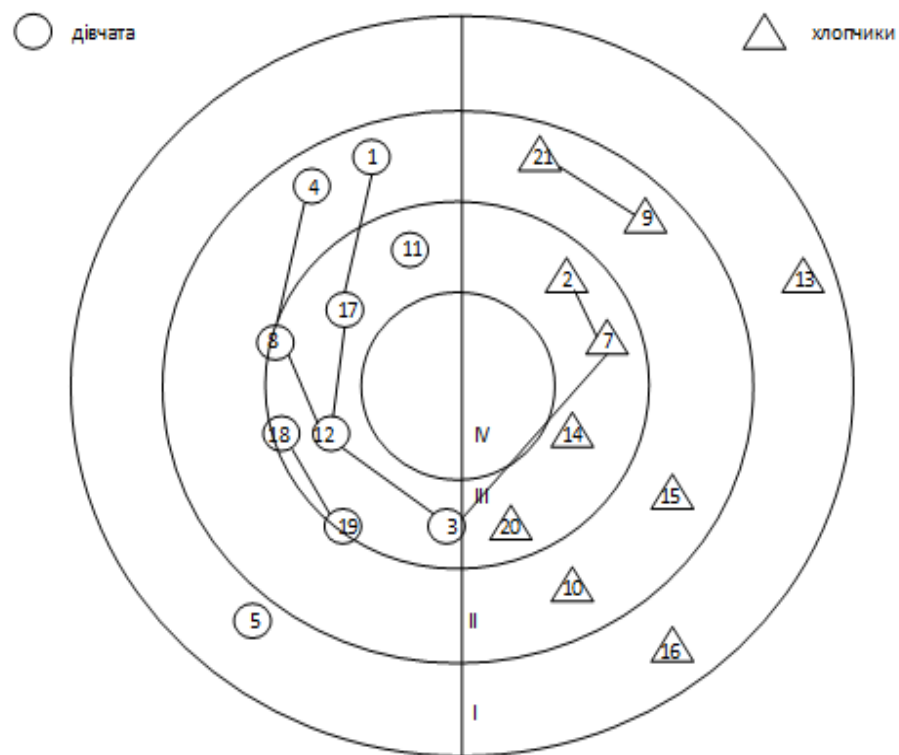

Рис. 2.1 Соціограма (n=21, очний формат взаємодії)

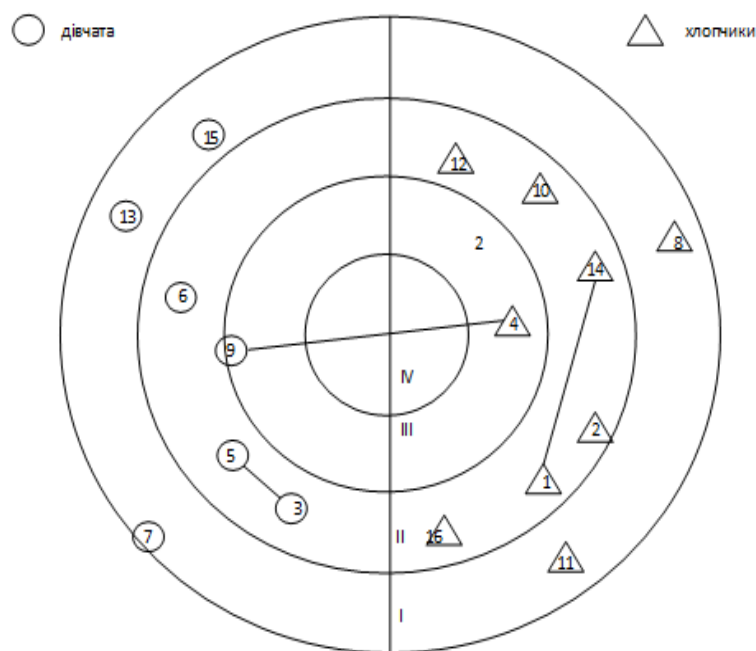

Рис. 2.2 Соціограма (n=16, дистанційний формат взаємодії)

Аналіз результатів соціометричного дослідження в очній групі показав типову для старшого дошкільного віку картину. Спостереження під час соціометричного дослідження показало, що у дітей домінує ситуативно-ділова форма спілкування з однолітками. Стосунки між дітьми залежать від зовнішніх причин, від попередньої оцінки вихователя, від активності в ігровій діяльності. Діти багато говорять, використовують різні способи спілкування, однак мовлення є ситуативним і залишається основним засобом спілкування.

Інша ситуація в дистанційній групі, діти не виявляли ініціативу у спілкуванні, свій вибір намагалися узгодити із присутнім дорослим (частіше мати). Потреба у спілкуванні з однолітками майже не сформована. Дистанційне спілкування не спричинює виникнення інтересу до ровесника.. Проведене дослідження виявило дефіцит всіх форм спілкування у вихованців дистанційної групи, що обумовлює необхідність вибору таких форм взаємодії, які будуть спонукати дітей до спілкування.

Аналіз результатів дослідження соціальних якостей

Кількісні показники соціальних якостей досліджуваних представлені в таблиці 2.1 і 2.2. З метою виявлення характерологічних тенденцій в очній і дистанційній групах було підраховано середньоарифметичні показники такі як самооцінка, соціальна невпевненість, комунікабельність, сором'язливість і тривожність. Результати представлені у вигляді гістограми на рис. 2.3.

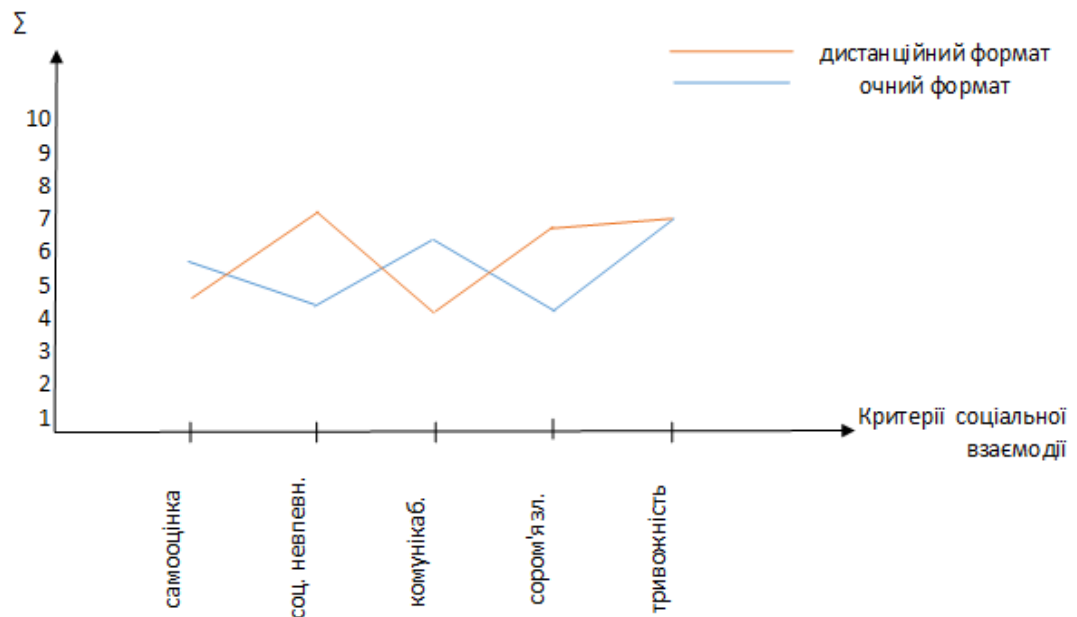

Рис. 2.3 Гістограма середньоарифметичних показників соціальної взаємодії (констатувальна діагностика)

Несуттєві відмінності виявились у показниках «самооцінка» і «тривожність». Більшість показників самооцінки знаходяться у межах середнього рівня, що свідчить про переважання адекватної самооцінки в обох групах і не є характерними для дітей дошкільного віку, самооцінка яких має вікову тенденцію до завищеної. Також близькими є показники тривожності, які в обох групах свідчать про тенденцію до високої тривожності.

Отримані результати свідчать, що на формування самооцінки і схильності до тривожності впливає не тільки формат освіти, а і умови найближчого соціального оточення, такого як родина і інші соціальні чинники (стресові фактори, спричинені війною).

Навпаки, суттєвими виявились відмінності у показниках «соціальна невпевненість», «сором'язливість», «комунікабельність», які є складовими соціальної взаємодії. Для з'ясування цих відмінностей було проведено частотний аналіз показників соціальної взаємодії і розподіл їх за рівнями виразності. Результати частотного аналізу представлені в таблицях 2.5 і 2.6.

Таблиця 2.5

Розподіл показників соціальної взаємодії за рівнями (очний формат, n=21)

<i>показники</i> \ <i>рівні</i>	високий		середній		низький	
	п	%	п	%	п	%
самооцінка	3	14,2	13	70	5	23,8
соц.невпевн.	3	14,2	6	28,6	12	57,2
комунікабельність	5	23,8	15	71,4	1	4,8
сором'язливість	2	9,5	10	47,6	9	42,9
тривожність	5	23,8	15	71,4	1	4,8

Таблиця 2.6

Розподіл показників соціальної взаємодії за рівнями (дистанційний формат, n=16)

<i>показники</i> \ <i>рівні</i>	високий		середній		низький	
	п	%	п	%	п	%
самооцінка	1	6,25	12	75	3	18,75
соц.невпевн.	6	37,5	10	62,5	-	-
комунікабельність	1	6,25	10	62,5	5	31,25
сором'язливість	4	25	12	75	-	-
тривожність	5	31,25	11	68,75	-	-

Як вже було з'ясовано, несуттєвими виявились відмінності за показниками «самооцінка» і «тривожність». В обох групах більшість показників виявились на середньому рівні виразності, самооцінка - очна група - 70%, дистанційна група – 75%, тривожність відповідно 71,4% і 68,75%.

Найбільш відрізняються результати за показником «соціальна невпевненість». Низький рівень в очній групі продемонстрували 57,2%

вихованців, це свідчить, що діти відкриті зовнішньому світу, налаштовані на взаємодію, проявляють дружелюбність і бажання спілкуватися, не панікують у складних ситуаціях, вміють звернутися по допомогу.

В очній групі лише 3 дитини (14,2%) показали високий рівень соціальної невпевненості. В дистанційній групі 37, 5% (6 дітей) показали високий рівень соціальної невпевненості. За відгуками батьків і педагогів, ці діти демонструють закомплексованість, закритість, заглибленість у себе, вони не проявляють ініціативу у спілкуванні з однолітками, постійно потребують підтримки, схвалення, надають перевагу іграм наодинці або з дорослими, а також з гаджетами. На пропозицію поспілкуватися з однолітком часто демонструють занепокоєння, тривогу, провину, іноді гнів, агресію. 62,5% досліджуваних цієї ж групи продемонстрували середній рівень соціальної невпевненості. Це означає, що ця ознака проявляється ситуативно або в пом'якшеному варіанті. Жодна дитина цієї групи не показала низький рівень даної якості.

Соціальна невпевненість пов'язана або провокує формування у дитини сором'язливості. 25% вихованців дистанційної групи продемонстрували високий рівень цієї властивості і ще 75% - середній рівень. Для таких дітей властива нерішучість, надмірна обережність у спілкуванні, невпевненість, боязкість. У звичайних умовах тривалий час адаптуються до дошкільного закладу, а вимушене перебування дома ще більше посилюють її.

Сором'язливість супроводжується підвищеною тривожністю і є вагомою причиною, що ускладнює спілкування. Серед вихованців також є діти з високим рівнем сором'язливості, але їх значно менше 9,5% (2 дитини). Перебування в колі однолітків дає досвід і сприяє формуванню комунікабельності. Важливим показником сформованості соціальної взаємодії є комунікабельність. Вихованці очної групи продемонстрували високий і середній рівні виразності цієї якості (23,8% і 71,4%). Такі вихованці проявляють активність у взаємодії із однолітками і з

дорослими, вміють співпрацювати з ними, проявляють зацікавленість у самому процесі спілкування.

Навпаки, в дистанційній групі лише одна дитина (6,25%) виявила високий рівень комунікабельності (як виявилось, з багатодітної родини). 31,25% дітей цієї групи продемонстрували низький рівень комунікабельності і 62,5% - середній рівень. Наведені показники свідчать про не сформованість уміння спілкуватися. Діти не прагнуть до взаємодії, уникають безпосередніх контактів і з дітьми і дорослими, не зацікавлені у самому процесі спілкування, не вміють правильно оцінити свою поведінку.

В умовах дистанційної групи спілкування опосередковано не тільки екраном монітора, але й і дорослим, без підтримки якого дитина не може відповісти на запитання, не вступити в комунікацію.

Для виявлення взаємозв'язку між показниками соціальної взаємодії статусом в групі однолітків було проведено кореляційний аналіз. Обчислення коефіцієнта кореляції за Спірменом вираховувалось за формулою:

$$R = 1 - \frac{6 \sum d^2}{n^3 - n}, \text{ де } d - \text{різниця між рангами; } n - \text{кількість досліджуваних.}$$

Коефіцієнти кореляції представлені в таблицях 2.7 і 2.8

Таблиця 2.7

Коефіцієнти кореляції показників соціальної взаємодії дітей (очний формат)

Показник	Статус
Самооцінка	+0,38
Комунікабельність	+0,86
Соціальна невпевненість	- 0,85
Сором'язливість	- 0,84
Тривожність	- 0,44

Таблиця 2.8

Коефіцієнти кореляції показників соціальної взаємодії дітей
(дистанційний формат)

Показник	Статус
Самооцінка	+0,41
Комунікабельність	+0,85
Соціальна невпевненість	- 0,87
Сором'язливість	- 0,84
Тривожність	- 0,47

Коефіцієнти кореляції, наближені до 1, свідчать про наявність сильного зв'язку між досліджуваними ознаками. Сильна позитивна кореляція свідчить про сильний прямий зв'язок між соціометричним статусом і комунікабельністю. З показниками сором'язливість і соціальна невпевненість спостерігається негативна сильна кореляція, яка також свідчить про сильний зворотний зв'язок між досліджуваними ознаками. Це означає, що сором'язливість і соціальна невпевненість негативно впливають на статус дитини в групі, зменшуючи можливості соціальної взаємодії і навпаки високі показники соціальної невпевненості, сором'язливості можуть спричинювати низький статус в групі однолітків.

Самооцінка і тривожність дитини не пов'язані безпосередньо із соціальним статусом дитини дошкільного віку, а впливають на нього опосередковано. Виявлені кореляційні зв'язки характерні як для очної групи, так і дистанційної.

Таким чином, експериментальне дослідження виявило наступні особливості соціального розвитку дітей в умовах очного і дистанційного навчання. Соціометричний аналіз показав, що в очній групі значно більша активність у виборах, 47,7% охоплені взаємними виборами, є чітко виражений лідер. Вихованці дистанційній групі не виявили активності у виборах, лише 18,7% охоплені взаємовиборами, лідери відсутні, 31,2% (5 вихованців) не отримали жодного вибору. Виявлено дефіцит всіх форм спілкування.

Наведені статистичні показники доводять, що відсутність реальних соціальних контактів суттєво позначаються на формуванні навичок соціальної взаємодії, формуванні соціальної компетентності. Результати анкетування батьків та педагогів показали наявність специфічних індивідуально-психологічних особливостей у вихованців, обумовлених дистанційним форматом взаємодії.

У дітей дистанційної групи значно вищі показники соціальної невпевненості, сором'язливості і низькі показники комунікабельності. Такі вихованці демонструють нерішучість, невпевненість, обережність у спілкуванні, закомплексованість. В умовах дистанційної групи спілкування опосередковано не тільки екраном монітора, але й і дорослим, без підтримки якого дитина не може відповісти на запитання, не вступити в комунікацію.

2.2. Розробка та впровадження засобів розвитку соціальної компетентності дошкільників в умовах дистанційного навчання

Організація соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти стикається із сучасними проблемами, які постають перед системою освіти. І ці проблеми, в першу чергу, обумовлені дистанційним форматом. В умовах традиційної освіти такі соціальні властивості як міжособистісна взаємодія, соціальна поведінка, соціальна впевненість, комунікабельність, емпатія формуються переважно через взаємодію з однолітками в процесі ігрової та інших видів діяльності.

Дистанційний формат суттєво обмежує або взагалі унеможливорює формування цих соціальних якостей, що ускладнює процес соціалізації дитини, набуття нею соціального досвіду. Тому актуальним стає питання розроблення нових сучасних форм роботи з дітьми з урахуванням їх вікових особливостей.

В контексті надання психологічної допомоги дітям дошкільного віку з метою формування у них навичок соціальної взаємодії актуальним

є звернення до активних (поведінкових) засобів, які передбачають застосування поведінкової терапії.

Метою поведінкової терапії є набуття дитиною певних реакцій, спрямованих на формування адаптивних форм поведінки чи, навпаки, гальмування вже існуючих дезадаптивних форм поведінки. Для дітей дошкільного віку доцільно звернутися саме до ігрової терапії, оскільки грає провідним видом діяльності в дошкільному віці.

Гра як поведінковий метод, використовується для навчання дітей конструктивним формам поведінки. Гра допомагає дитині усвідомлювати, формувати, корегувати соціальні взаємини. Для цього в процесі гри відпрацьовуються моделі реагування та адекватні форми поведінки в різноманітних ситуаціях [1].

Засобами реалізації ігрової терапії є ігри – сюжетно-рольові, творчі, театралізовані, народні, тематичні (режисерські), релаксаційні, рухливі, а також вправи на відтворення моделі бажаної поведінки. Для формування здатності до соціальної взаємодії найбільш актуальними є сюжетно-рольові ігри. Рольова гра викликає сильні емоційні переживання у дітей, пов'язані із змістом і характером ролі, якістю її виконання, а також реальними стосунками, в які вступають діти обговорюючи задум [23; 18].

Гейміфікація в сучасній дошкільній освіті розглядається як ефективний інструмент формування соціальної компетентності, який базується на принципах гри, мотивації та позитивного підкріплення. Її суть полягає у використанні ігрових елементів, сюжетів, символів і систем винагород в освітньому процесі для підвищення інтересу дітей, розвитку співпраці, комунікації та емоційного інтелекту.

З точки зору педагогіки, гейміфікація спирається на поведінкові теорії навчання та гуманістичні концепції самоідентифікації. Вона поєднує мотиваційне підкріплення, позитивну оцінку й емоційне залучення, що сприяє формуванню адаптивних форм поведінки. У дошкільному віці саме гра є провідною діяльністю, тому перенесення її

механізмів у дистанційне освітнє середовище забезпечує природність і привабливість освітнього процесу.

У рамках дослідження з розвитку соціальної компетентності дітей дошкільного віку нами було проведено ряд занять з елементами гейміфікації. Перше заняття з теми «Мандрівка до країни добра». Метою було формування в дітей морально-етичних якостей – доброти, співпереживання, взаємодопомоги та колективної згуртованості. Гра базувалась на казковому сюжеті, у якому діти допомагали Доброму Чарівнику повернути «сердечки добра», виконуючи завдання, що передбачали розв’язання моральних ситуацій і спільне прийняття рішень.

Під час заняття діти обговорювали, які вчинки можна вважати добрими, як допомагати одноліткам, чому важливо підтримувати друзів. За кожні правильну дію, вони отримували символічну нагороду — «сердечко доброти», що виконувало функцію позитивного підкріплення та сприяло формуванню внутрішньої мотивації до моральної поведінки. Таке емоційно насичене середовище стимулювало розвиток емпатії, комунікабельності та здатності співпрацювати з ровесниками, навіть у дистанційному форматі [19].

Після завершення гри вихователь проводив коротку рефлексію, у ході якої діти ділилися власними почуттями та враженнями від добрих учинків. Це сприяло усвідомленню значення моральних дій і формуванню позитивного ставлення до соціальної взаємодії.

Застосування ігрових елементів у навчанні активізує процеси соціального навчання – діти вчаться домовлятися, розподіляти ролі, узгоджувати дії та спільно досягати мети. Особливо ефективними є командні місії, спільні квести й рольові ігри, які передбачають виконання завдань у групах.

У процесі формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку ефективним виявилось використання гейміфікованих занять, які спрямовані на розвиток умінь співпрацювати, домовлятися та

розподіляти відповідальність у колективі. Зокрема, під час заняття «Будівельники мрії» діти спільно створювали віртуальне місто, виконуючи різні соціальні ролі — архітектора, дизайнера, робітника, еколога. Такий розподіл ролей давав змогу кожному учаснику відчутти значущість власного внеску, зрозуміти важливість командної взаємодії та досягнення спільної мети.

Заняття передбачало послідовне виконання колективних завдань: обговорення ідей, розподіл обов'язків, прийняття рішень та представлення результатів. Під час роботи вихователь виконував роль фасилітатора, який координував діяльність групи, підтримував позитивний емоційний клімат і заохочував до діалогу. Такий підхід сприяв розвитку в дітей навичок ефективної комунікації, вміння вислухати однолітків, аргументувати власну позицію та поважати думку інших.

У результаті проведення гри діти виявляли вищий рівень відповідальності за спільну справу, проявляли ініціативність і готовність до компромісів. Заняття «Будівельники мрії» стало прикладом того, як елементи гейміфікації можуть виступати дієвим інструментом розвитку соціально-комунікативних компетентностей у дошкільників, особливо в умовах дистанційної або змішаної освіти.

Ще одним прикладом ефективного використання гейміфікації у розвитку соціальної компетентності дошкільників є гра «Морська експедиція». У процесі заняття діти «вирушають у подорож» морем знань, де кожне завдання стає окремою зупинкою — «островом дружби», «берегом взаємодопомоги» чи «затокою порозуміння». Такий сюжет допомагає дітям не лише засвоювати нову інформацію, а й тренувати соціальні реакції: допомогу товаришеві, співпрацю, спільне вирішення проблем і прийняття колективних рішень.

Під час виконання завдань вихователь виступає у ролі «капітана команди», який координує дії учасників, заохочує до взаємодії та підтримує доброзичливу атмосферу. Діти вчаться домовлятися,

розподіляти обов'язки, брати відповідальність за результат групи, а також виявляти співпереживання у ситуаціях, коли комусь із команди складно. Сюжетно-рольовий формат забезпечує глибше емоційне залучення, знижує рівень тривожності й підвищує відкритість у спілкуванні.

Результати спостереження показали, що така форма роботи сприяє розвитку в дітей навичок взаємодопомоги, уміння вислухати інших, знаходити компроміси та працювати в команді. Гра «Морська експедиція» демонструє, як через ігрову діяльність можна ефективно поєднати пізнавальні, емоційні та соціальні аспекти навчання, забезпечуючи формування соціально-комунікативних умінь навіть у дистанційному форматі.

В умовах онлайн-навчання реалізація гейміфікації можлива завдяки сучасним цифровим платформам (таблиця 2.9)

Таблиця 2.9

Сучасні цифрові платформи

ClassDojo	Використовується для створення індивідуальних «профілів успіхів». Кожна дитина має власного персонажа-аватара, який змінюється залежно від результатів. Наприклад, якщо дитина активно бере участь у заняттях, допомагає іншим або проявляє креативність — її аватар отримує нові можливості чи елементи дизайну.
Kahoot!	Дозволяє проводити вікторини у форматі гри. Наприклад, на тему «Світ професій» педагог створює запитання, де діти мають вгадати професію за описом або звуком. Такі ігри розвивають увагу, логіку, швидкість реакції та водночас формують вміння працювати в групі.
Quizizz	Стимулює пізнавальну активність через командне змагання. Наприклад, у грі «Знайди пару» діти по черзі

	обирають правильні поєднання (тварина – її дитинча, предмет – його призначення).
LearningApps	дозволяє створювати інтерактивні вправи, головоломки, кросворди. Наприклад, завдання «Друзі з різних країн» допомагає дітям дізнатися про культурні відмінності та навчитися толерантності.

Використання аватарів, віртуальних значків, сюжетних персонажів допомагає створити безпечний простір для самовираження. Дитина може діяти «від імені героя», що знижує соціальну тривожність і допомагає відкритіше взаємодіяти.

Прикладом гейміфікованого заняття, спрямованого на формування соціально прийнятних форм поведінки, є гра «Я — супергерой добра». Її основна ідея полягає в тому, що діти перевтілюються у супергероїв, які мають «надздібності доброти» — допомагають друзям, підтримують тих, хто сумує, або виявляють турботу про інших. Кожне завдання у грі символізує певну соціальну дію: розрадити товариша, поділитися іграшкою, вибачитися за помилку чи виконати добрий вчинок.

Рольова ідентифікація допомагає дітям глибше засвоїти соціально прийнятні моделі поведінки, адже, виконуючи роль супергероя, вони вчаться діяти активно, ініціативно та з почуттям відповідальності. Позитивне підкріплення у вигляді «знаків доброти» чи «медалей супергероя» посилює мотивацію, формує впевненість у власних силах і підкріплює прагнення до моральних учинків.

Такі заняття особливо ефективні для дітей із низькою самооцінкою або труднощами у спілкуванні, оскільки дають змогу проявити себе через ігровий образ, долаючи внутрішню невпевненість. Гра «Я — супергерой добра» сприяє розвитку емоційної чуйності, емпатії, комунікабельності та формує в дітей усвідомлення, що навіть маленькі добрі вчинки можуть змінити на краще взаємини в колективі.

Вихователь у гейміфікованому процесі — не просто організатор, а архітектор навчального середовища. Він створює освітній сценарій, добирає завдання, визначає систему підкріплення, слідкує за емоційним станом дітей. У дистанційній освіті педагог виступає також фасилітатором, який формує атмосферу підтримки й безпеки.

Наприклад, під час онлайн-заняття «Дружна планета» педагог може використовувати міміку, інтонацію, словесні заохочення, демонструючи щиру зацікавленість. Так діти відчують емоційний зв'язок, попри фізичну дистанцію.

Система балів і нагород виконує не лише мотиваційну, а й соціальну функцію. Вона забезпечує визнання успіху не тільки з боку вихователя, а й однолітків. Наприклад, у грі «Зірки добрих справ» діти можуть самостійно обирати, кого з друзів нагородити за доброту чи допомогу. Це стимулює розвиток емпатії та взаємоповаги.

Можливі труднощі та шляхи їх подолання

Попри численні переваги, гейміфікація вимагає врахування технічних і психологічних аспектів. Серед основних труднощів:

- нестабільність інтернет-з'єднання або відсутність гаджетів у частини дітей;
- ризик переоцінки ігрової складової — коли дитина орієнтується лише на винагороду;
- перевантаження сенсорного поля, що може викликати втому.

Подолання цих проблем можливе шляхом:

- комбінування онлайн- і офлайн-завдань (наприклад, виконання домашніх ігор у сім'ї);
- використання колективних форм оцінювання («нагорода для всієї команди»);
- поступового зменшення ролі матеріальних стимулів і переходу до внутрішньої мотивації — «Я стараюся, бо мені цікаво».

Гейміфікація в умовах дистанційної освіти є потужним інструментом розвитку соціальної компетентності дошкільників. Вона поєднує навчання, гру, комунікацію та емоційну взаємодію, сприяючи формуванню таких важливих якостей, як емпатія, співпраця, толерантність, відповідальність і впевненість у собі.

Системне впровадження гейміфікації дозволяє створити інтерактивне, мотивувальне та соціально орієнтоване середовище, у якому дитина не лише навчається, а й розвивається як особистість — активна, відкрита й соціально зріла.

2.3. Аналіз результатів та формулювання умов ефективної організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти

Саме в дошкільному віці надзвичайно важливою умовою соціалізації особистості, формування її соціальної поведінки є засвоєння правил і навичок взаємодії з іншими дітьми. Дефіцит спілкування в умовах дистанційної освіти ускладнює ці процеси і потребує спеціальних форм роботи з дітьми. На формувальному етапі було проаналізовано і впроваджено комплекс заходів, які включали інтерактивні заняття, спеціальні ігрові форми взаємодії у віртуальному просторі. Також була активізована участь батьків в освітньому процесі і спеціальних заходах. Оцінити ефективність проведеної роботи дозволила контрольна діагностика, зведені результати якої представлені в таблиці 2.10. Для контрольної діагностики були використано такі ж діагностичні інструменти, як і на констатувальному етапі.

Таблиця 2.10

Зведені результати контрольної діагностики (дистанційний формат, n=16)

№	Стать	Соціометрія		Самооцінка		Соціальна невпевненість		Комунікація		Сором'язливість		Тривожність	
		1	2	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р	Σ	Р
1	х	2	2	6	с	6	с	5	с	5	с	6	с
2	х	2	1	7	с	5	с	5	с	4	с	6	с
3	д	2	3	8	в	4	с	6	с	5	с	5	с
4	х	2	3	7	с	4	с	7	с	4	с	6	с
5	д	1	2	7	с	6	с	5	с	7	с	6	с
6	д	1	-	4	с	8	в	3	н	8	в	7	с
7	д	1	1	4	с	7	с	4	с	8	в	8	в
8	х	2	1	4	с	7	с	4	с	7	с	8	в
9	д	2	3	6	с	3	н	7	с	6	с	6	с
10	х	2	3	7	с	4	с	8	в	5	с	5	с
11	х	3	1	7	с	5	с	7	с	4	с	6	с
12	д	2	3	8	в	4	с	8	в	4	с	7	с
13	д	1	1	3	н	6	с	4	с	7	с	7	с
14	х	1	2	4	с	5	с	5	с	6	с	4	с
15	д	2	-	5	с	6	с	5	с	6	с	7	с
16	х	1	1	5	с	5	с	5	с	6	с	6	с
				6,4		5,3		6,1		5,8		6,3	

Результати контрольного соціометричного дослідження представлені також у вигляді соціоматриці (таблиця 2.11) і соціограми (рис. 2.4), що дає можливість порівняти результати констатувальної і контрольної діагностики.

Таблиця 2.11

Соціоматриця (дистанційний формат). Контрольна діагностика

n=16

Стать	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
х	х							+						+			2
х		х		+						+							2
д			д		+						+						2
х						+		+									2
д			+						+								1
д										+							1
д											+						1
х	+								+								2
д				+									+				2
х												+				+	2
х		+	+											+			3
д					+					+							2
д											+						1
х	+																1
д			+						+								2
х				+													1
Σ	2	1	3	3	2	-	1	1	3	3	1	3	1	2	-	1	

Кількісний аналіз результатів повторного соціометричного дослідження виявив позитивну динаміку у міжособистісній взаємодії вихованців дистанційної групи. Слід відзначити, що процедура дослідження була більш швидкою і якісною, не виникало проблем із вибором, пов'язаних із небажанням спілкуватися, незнанням імен однокласників, постійним зверненням по допомогу до дорослого; діти із задоволенням брали участь у процедурі, що позначилось і на результатах. Зросла кількість зроблених виборів з 19 до 27, і кількість отриманих виборів з 20 до 27. Збільшилась кількість вихованців, охоплених взаємними виборами (з 6 до 9). Лідер ще не проявився, але вже можна було побачити кандидатів на цю роль (№№3,4, 9,10). Наочно результати соціометричного дослідження представлені на рисунку 2.4.

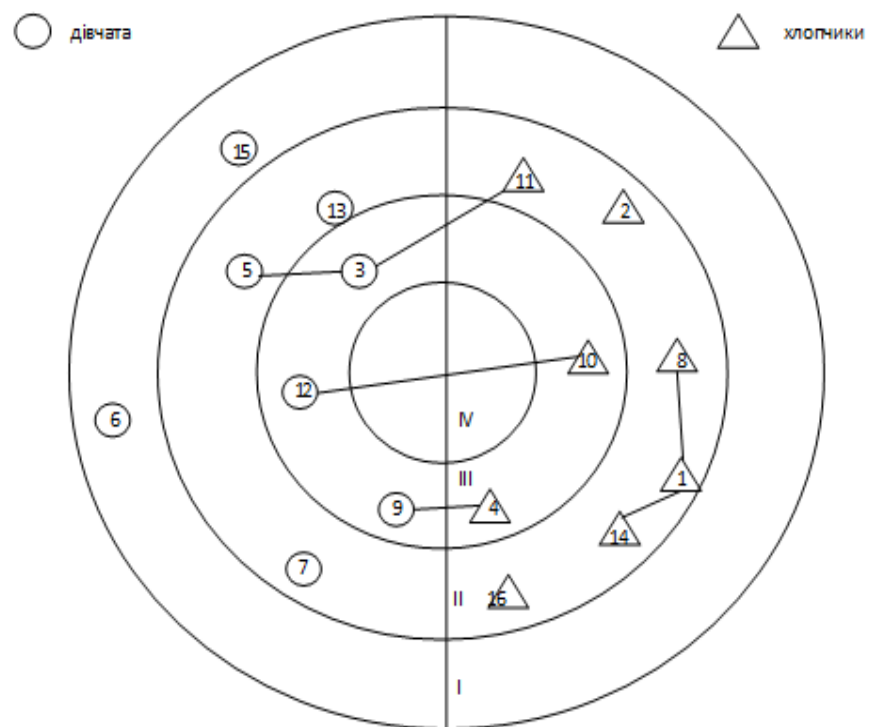

Рис. 2.4 Соціограма (дистанційний формат). Контрольна діагностика, n=16.

На соціограмі чітко видно, що кількість мікрогруп залишилась незмінною, але збільшилась кількість учасників цих груп. Дистанційна взаємодія посилювалась зусиллями батьків, які створювали спеціально

умови для спілкування: Zoom, відеозв'язок, а також реальні зустрічі (при можливості).

Аналіз результатів дослідження соціальних якостей

Кількісні показники соціальних якостей досліджуваних представлені в таблиці 2.10. Як і під час констатувальної діагностики з метою виявлення змін в індивідуально-психологічних особливостях вихованців дистанційної групи було підраховано середньоарифметичні показники за ознаками самооцінка, соціальна невпевненість, комунікабельність, сором'язливість і тривожність. Результати представлені у вигляді гістограми на рис. 2.5.

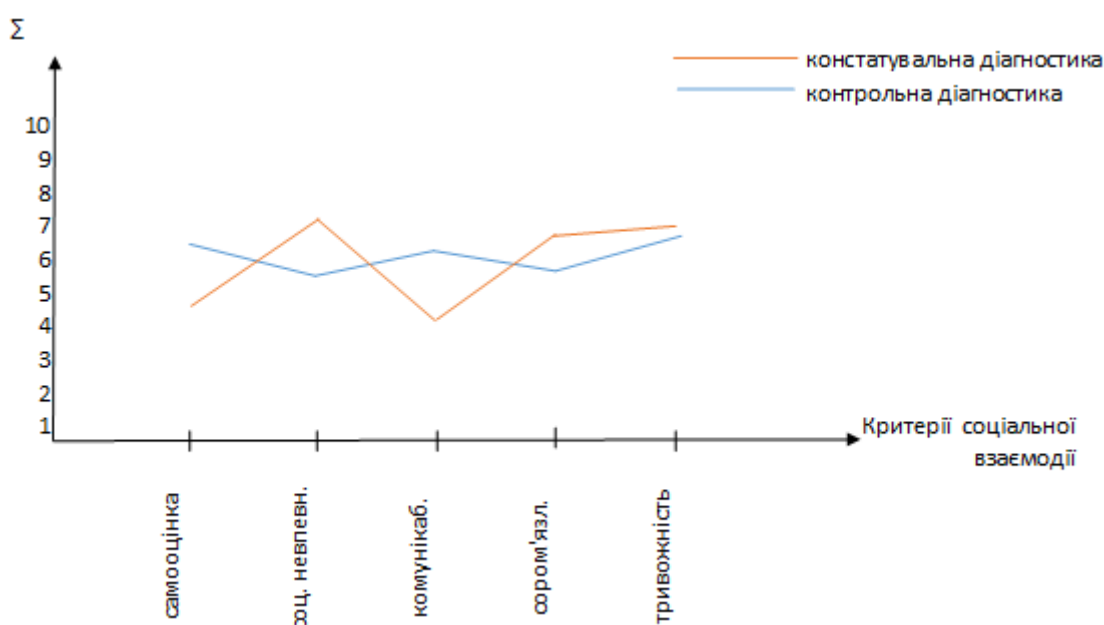

Рис. 2.5. Гістограма середньоарифметичних показників соціальної взаємодії (контрольна діагностика)

Як і під час констатувальної діагностики, так і під час контрольної діагностики середні показники знаходять в межах середніх оцінок, однак є суттєві якісні зміни. Підвищився показник самооцінки з 4,9 до 6,4. Це свідчить, що діти навчились усвідомлювати свої дії, свої можливості, результати своєї діяльності. Суттєво зменшився показник «соціальна невпевненість» з 6,9 до 5,3. Спостереження за вихованцями під час інтерактивних занять, віртуальних ігор виявили, що поступово зникає

закомплексованість, закритість, діти демонструють інтерес до однолітків, бажання взаємодіяти з ними, спілкуватися. Звернення до дорослих не зникло, але частіше діти стали самостійно приймати рішення, вирішувати проблеми. З 6,3 до 5,8 знизився показник сором'язливості.

Діти із задоволенням спілкувались, стали адекватно реагувати на гумор, кумедні ситуації, стали більш розкутими. Цьому сприяло підвищення показника комунікабельності з 4,2 до 6,1. В першу чергу слід звернути увагу, що спілкування стало ініціативним з боку вихованців. За словами батьків, діти чекали зустрічей, готувались до них. Саме під час спілкування почала формуватися соціальна впевненість, вирівнювалась самооцінка, зникала сором'язливість, закріплювались правила соціальної поведінки. Несуттєво знизився показник тривожності з 6,9 до 6,3.

З цього факту робимо висновок, що дистанційний формат не є основною причиною тривожності вихованців. Стабільно високій тривожності сприяє ситуація в країні, яка спричинює тривожність у дорослих, які, в свою чергу, детермінують тривожні стани у дітей. Показники тривожності виявились приблизно однаковими в обох групах під час констатувальної діагностики. Ситуація не змінилась і під час контрольної діагностики.

Для характеристики індивідуально-психологічних відмінностей було проведено частотний аналіз показників соціальної взаємодії і розподіл їх за рівнями виразності. Результати частотного аналізу представлені в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12

Розподіл показників соціальної взаємодії за рівнями (дистанційний формат, контрольна діагностика, n=16)

<i>показники</i> \ <i>рівні</i>	високий		середній		низький	
	<i>п</i>	<i>%</i>	<i>п</i>	<i>%</i>	<i>п</i>	<i>%</i>
самооцінка	2	12,5	13	81,5	1	6,25
соц.непевн.	1	6,25	14	87,5	1	6,25
комунікабельність	2	12,5	13	81,25	1	6,25
сором'язливість	2	12,5	14	87,5	-	-
тривожність	2	12,5	14	87,5	-	-

Частотний аналіз показав, як змінились показники. Показник високого рівня соціальної непевненості суттєво зменшився з 37,5% до 6,25%. Це означає, що збільшилась соціальна впевненість, діти перестали уникати комунікації, не шукають постійного схвалення дорослих, стали виявляти інтерес до однолітків. Помітними стали соціальні переваги, у дітей з'явилися друзі в групі, спілкуванню з якими вони стали надавати перевагу. Сором'язливість залишилась у дітей, але спостерігається тенденція до її зниження.

Суттєво змінився показник «комунікабельність», низький рівень продемонструвала лише одна дитина (6,25%), під час констатувального етапу таких дітей було 31,5% (5 дітей). Більшість дітей показали середній рівень комунікабельності (81,25%), що є важливим досягненням. Майже не змінився показник тривожності, як і під час констатувальної діагностики, так і під час контрольної діти демонстрували середній рівень тривожності.

Розроблення і впровадження способів формування і активізації соціальної взаємодії дошкільників в дистанційних умовах, доведення їх ефективності дозволили сформулювати психолого-педагогічні умови організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в дистанційному форматі:

1. Педагог має створити в дистанційному форматі соціальний простір, який буде сприяти розгортанню процесу соціального і особистісного зростання дитини. Важливо відмовитися від авторитарного стилю спілкування з дітьми, демонструвати

довірливе і відкрите ставлення до них, розширювати особистісно орієнтовані форми контакту.

2. При виборі інтерактивних засобів і форм роботи чітко визначати соціальні цілі й враховувати емоційну значущість діяльності для дітей, яка викликає зацікавленість, інтелектуальне занепокоєння, задоволення від спілкування.
3. Під час організації взаємодії в дистанційному форматі використовувати групові форми спільної діяльності, які стимулюють розвиток навичок співпраці і таким чином формувати механізми вольової саморегуляції у вихованців.
4. Враховувати індивідуальні особливості психічного і фізичного розвитку дітей, варіювати рівень допомоги, характер вимог.
5. Адекватно оцінювати поведінку й результати діяльності дітей, особливості їх взаємин з однокласниками. Організовувати оцінну діяльність дітей у процесі міжособистісної взаємодії. Використовувати оцінку як засіб оптимізації активності дітей, як стимул і як основу формування адекватного ставлення до себе.
6. Активно залучати батьків до процесу взаємодії в дистанційному форматі. Формувати правильне ставлення батьків до дитини.
7. Дотримуватися гуманних стосунків, піднесення особистісної гідності дитини. Сприймати кожного вихованця таким, який він є.
8. Постійно моніторити соціальне благополуччя кожної дитини.

Таким чином, аналіз результатів контрольної діагностики засвідчив високу ефективність розробленого комплексу психологічної допомоги вихованцям у формуванні навичок соціальної взаємодії в умовах дистанційної освіти. Була зафіксована значна позитивна динаміка у соціометричних показниках і в індивідуально-психологічних властивостях вихованців.

Соціометрія показала збільшення соціальної активності вихованців, підвищення ефективності їхньої взаємодії. У дітей виник інтерес до

процесу спілкування з однолітками, внаслідок чого збільшились показники комунікабельності, зменшились показники соціальної невпевненості і сором'язливості. В поведінці дітей з'явилися елементи саморегуляції поведінки, самостійності.

На підставі розробленого і перевіреного комплексу психологічної допомоги були сформульовані психолого-педагогічні умови організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в дистанційному форматі.

ВИСНОВОК

У результаті проведеного дослідження було досягнуто поставленої мети – науково обґрунтовано, розроблено та експериментально перевірено психолого-педагогічні умови, що забезпечують ефективну організацію соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в умовах дистанційної освіти. У процесі виконання дослідження послідовно вирішено всі завдання, окреслені у вступі до кваліфікаційної роботи.

На основі теоретичного аналізу наукових джерел уточнено сутність базових понять дослідження – «соціальна взаємодія», «соціальна поведінка», «соціальна компетентність», «соціалізація». Доведено, що соціальна взаємодія є провідним механізмом соціалізації особистості дитини, а дошкільний вік — сенситивним періодом її формування. Саме в цей період закладаються основи комунікативної активності, емпатійності, морально-етичної свідомості, здатності до співпраці та саморегуляції. Соціальна взаємодія дітей дошкільного віку відбувається у процесі спільної діяльності, де провідну роль відіграють гра, наслідування, спільна творчість і емоційне спілкування з ровесниками та дорослими.

Визначено психологічні особливості соціальної поведінки дошкільників, які виявляються у поєднанні пізнавальних, емоційних і вольових процесів, що забезпечують ефективність міжособистісного спілкування. Встановлено, що формування соціальної поведінки є результатом засвоєння дитиною норм і цінностей соціуму, розвитку комунікативних умінь, емоційного інтелекту, здатності до емпатії та співчуття. Основними механізмами соціалізації в дошкільному віці визначено імітацію, рольову гру та колективну взаємодію, які сприяють засвоєнню соціальних ролей і формуванню «Я-концепції» дитини.

Досліджено специфіку впливу дистанційного формату навчання на процес соціального розвитку дошкільників. Установлено, що дистанційна освіта, з одного боку, розширює можливості індивідуалізації навчання,

підвищує пізнавальну активність і самостійність дітей, а з іншого — зумовлює низку психолого-педагогічних проблем. Зокрема, спостерігається зниження кількості безпосередніх міжособистісних контактів, зменшення рівня комунікабельності, підвищення соціальної невпевненості, тривожності й сором'язливості. Разом із тим доведено, що ефективне використання інтерактивних технологій, гейміфікації, партнерської взаємодії педагогів і батьків може компенсувати дефіцит живого спілкування та забезпечити умови для повноцінного соціального розвитку.

Проведено констатувальний етап експерименту, який дозволив діагностувати рівень сформованості соціальних навичок дітей у традиційному та дистанційному форматах навчання. За результатами дослідження встановлено, що діти, які навчаються у традиційному форматі, демонструють вищий рівень комунікабельності, соціальної активності та впевненості у спілкуванні з ровесниками. Для вихованців дистанційної групи характерними є недостатня кількість взаємних соціометричних виборів, слабка вираженість лідерських позицій, підвищені показники соціальної невпевненості та емоційної залежності від дорослих. Отримані дані засвідчили потребу у створенні спеціально розроблених педагогічних умов, спрямованих на розвиток соціальної компетентності дітей у цифровому середовищі.

На формувальному етапі експерименту впроваджено розроблений комплекс педагогічних засобів розвитку соціальної компетентності дошкільників у дистанційній освіті. До нього увійшли інтерактивні ігри, тренінгові вправи, елементи гейміфікації, творчі завдання у форматі онлайн-комунікації, а також система психолого-педагогічної підтримки родини. Результати повторної діагностики підтвердили ефективність запропонованих підходів: спостерігається зниження рівня соціальної невпевненості та сором'язливості, підвищення комунікабельності,

формування позитивного соціометричного статусу, розвиток емпатійності та емоційної рівноваженості.

Узагальнено психолого-педагогічні умови ефективної організації соціальної взаємодії дітей дошкільного віку в дистанційному форматі, до яких віднесено:

- створення сприятливого емоційно-комунікативного середовища, що забезпечує відчуття психологічної безпеки та прийняття дитини;
- інтеграцію інтерактивних освітніх технологій, які сприяють розвитку комунікативної активності та групової взаємодії;
- залучення батьків як активних учасників освітнього процесу й партнерів педагогів;
- реалізацію принципів індивідуального підходу, ігрової діяльності та діалогічного спілкування;
- використання системи емоційно-підтримувальних засобів (візуалізація, зворотний зв'язок, схвалення, визнання успіхів дитини).

Отримані результати дослідження свідчать, що ефективність формування соціальної взаємодії дітей дошкільного віку у дистанційному навчанні безпосередньо залежить від створення педагогічно продуманого та психологічно безпечного освітнього простору, який забезпечує активну участь дитини у взаємодії, формує її комунікативну компетентність, емоційну стабільність і готовність до соціального партнерства.

Таким чином, теоретичні узагальнення та результати експериментальної роботи доводять, що дистанційна освіта, за умови реалізації системи психолого-педагогічних умов, може стати не лише вимушеним альтернативним форматом, а й повноцінним засобом соціалізації дошкільників. Розроблені методичні рекомендації можуть бути використані в практиці закладів дошкільної освіти для вдосконалення взаємодії педагогів, батьків і дітей, оптимізації

дистанційного навчання та формування соціальної компетентності вихованців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Айзенбарт, М. Ігрова діяльність у процесі формування соціально-комунікативних здібностей старших дошкільників крізь призму поглядів В. О. Сухомлинського. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 2. С. 64–67. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Npd_2014_2_20
2. Алексеевко, Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості і ризики (соціально-педагогічний аспект). Київ : Педагогічна думка, 2007. 152 с. С. 7–32.
3. Атамась, М. С. Організація дистанційного навчання у закладі дошкільної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2023. № 1(208). С. 81–84. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1\(208\)-81-84](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2023-1(208)-81-84)
4. Бенівська, О. Психологічні особливості дошкільників. URL: https://docs.academia.vn.ua/bitstream/handle/123456789/1119/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_2019-%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BE-31-36.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Бех, І. Вибрані наукові праці. Виховання особистості. Том 2. URL: <https://nenc.gov.ua/education/wp-content/uploads/2018/01/%D0%91%D0%B5%D1%85-I.%D0%94.-%D0%92%D0%B8%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%96-%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96.-%D0%A2%D0%BE%D0%BC-2.pdf>
6. Гуцало, Ч. З. Спілкування з дорослими та однолітками у ранньому дитинстві. URL: <https://wiki.cusu.edu.ua/index.php/%D0%93%D1%83%D1%86%D0%>

[B0%D0%BB%D0%BE_4.3._%D0%A1%D0%BF%D1%96%D0%BB%D0%BA%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D0%B7_%D0%B4%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D0%B%D0%B8%D0%BC%D0%B8_%D1%82%D0%B0_%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%BA%D0%B0%D0%BC%D0%B8_%D1%83_%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D0%BC%D1%83_%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B2%D1%96](#)

7. Денисенко, О. Розвиток навичок комунікабельності у дітей дошкільного віку. URL:

<http://www.library.ippro.com.ua/attachments/article/244/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D1%83%D0%BD%D1%96%D0%BA%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BB%D1%8E%D0%B7%D1%96%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%8F%D1%82.pdf>

8. Дуткевич, Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
9. Зінченко, О. Психологічні умови ефективності дистанційного навчання під час війни. *Вісник Львівського університету*. 2022. URL: http://psy-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/13_2022/9.pdf
10. Зімакова, Л., Манжелій, Н. Соціалізація дошкільників засобом ігрової діяльності. 2020. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/16042>
11. Квас, О., Айзенбарт, М. Організаційно-педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції старших дошкільників засобами ігрової діяльності. *Молодь і ринок*. 2015. № 7. С. 6–12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mir_2015_7_3
12. Коренко, А. Педагогічні умови формування соціальної компетентності дошкільників в умовах дистанційного навчання.

Укладання методичних рекомендацій. 2023. URL:

<https://elibrary.kdpu.edu.ua/handle/123456789/8427>

13. Корінна, Г. О. Формування соціальної поведінки дітей на етапі дошкільного дитинства: теоретичний аспект питання. 2019. DOI: <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-15-1-26>
14. Лещук, Г. Дошкільне соціальне середовище як фактор первинної соціалізації дитини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11582/1/%D0%94%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B5%20%D1%81%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%89%D0%B5%20%D1%8F%D0%BA%20%D1%84%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%BE%D1%80%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B4%D0%B8%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B8.pdf>
15. Ляпунова, В., Нижник, Т., Городнича, С. Теоретичний аналіз проблеми формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку засобами сучасного медіапростору. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 56, ч. 1. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/56/part_1/48.pdf
16. Матвієнко, С. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навч.-метод. посібник. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. URL: <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/72/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20>

[%D0%A1%D0%BE%D1%86.%20%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%BF.pdf](#)

17. Михальська, С. А. Соціальна ситуація розвитку дитини дошкільного віку. *Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології"*. 2017. Вип. 38. DOI: <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2017-38.%25p>
18. Організація дистанційної форми освіти в умовах воєнного стану: на що потрібно звернути увагу? URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/orhanizatsiia-dystantsiynoi-formy-osvity-v-zzso-v-umovakh-voiennoho-stanu-na-shcho-potribno-zvernuty-uvahu/>
19. Освітня діяльність у групах раннього віку [Текст] : навч.-метод. посіб. / Оксана Леонідівна Дурманенко. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2022. 188 с.
<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21371/1/durmanenko.pdf>
20. Павелків, Р. В., Цигипало, О. П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу [текст] : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 296 с.
21. Павлюх, Н. Механізми та чинники соціалізації дошкільників. 2018. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/24427/Pavliukh.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
22. Пальок, І. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки. *Наукові тренди постіндустріального суспільства*. 2024. URL: <https://www.knuba.edu.ua/wp-content/uploads/2024/05/61-90-pb-compressed.pdf#page=198>
23. Панченко, О. Форми організації дослідницько-експериментальної роботи з дітьми старшого дошкільного віку. *Вісник Черкаського університету*. 2016. URL:

https://eprints.cdu.edu.ua/2210/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82_%D0%9F%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B8%D0%BA%D0%B0_15_%D0%A8%D0%BF%D0%B0%D0%BA-61-65.pdf

24.Пантус, Д. Значення ігрової діяльності у вихованні дитини дошкільного віку. URL:

http://eprints.zu.edu.ua/21359/1/%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_%D0%86_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B0.PDF#page=159

25.Перепелиціна, О., Павлик, Н. Формування соціального досвіду дошкільників як наукова проблема. *Соціальна та психологічна робота у системі освіти*. URL:

<http://eprints.zu.edu.ua/35257/1/%d0%b2%d1%96%d1%81%d1%96%d0%bc%d0%bd%d0%b0%d0%b4%d1%86%d1%8f%d1%82%d0%b5.pdf>

26.Поліхун, Н., Постова, К., Сліпучіна. Виклики дистанційного навчання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2020. URL: <https://otr.iod.gov.ua/images/pdf/2020/3/10.pdf>

27.Попович, О. Соціально-емоційний розвиток дітей дошкільного віку як наукова проблема. 2024. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/312308>

28.Сергеєнкова, О. П., Столярчук, О. А., Коханова, О. П., Пасека, О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 376 с.

29.Соціалізація дітей старшого дошкільного віку в умовах ДНЗ : монографія / Н. Гавриш, О. Рейпольська та ін. ; за заг. ред. О. Рейпольської. Київ – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2018. 280 с. URL:

https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/711895/1/07_%D0%A1%D0%BE%D1%86i%D0%B0%D0%BBi%D0%B7%D0%B0%D1%86i%D1%8F_%

D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D0%B8%D1%8F_ALL.pdf

30. Соціально-моральний розвиток і виховання дітей дошкільного віку : колективна монографія / укл.: О. Л. Кононко, Н. П. Пихтіна, С. І. Матвієнко та ін. ; за заг. ред. О. Л. Кононко. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 287 с. URL:
http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/2878/1/%D0%90%D0%BD%D1%96%D1%89%D1%83%D0%BA_%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%BD%D0%BA%D0%BE_%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F_%D0%9C%D0%90%D0%9A%D0%95%D0%A2.pdf
31. Столярєнко, О. Б. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 280 с. URL:
<https://filos.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/Psykholohia-osobystosti.-Stoliarenko-O.-B..pdf>
32. Сулаєва, Н., Ковалевська, Н. Особливості організації дистанційної освіти дітей дошкільного віку. URL:
<http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/24281/1/1.pdf>
33. Тарабасова, Л. Соціальний розвиток дошкільника: фактори впливу. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 70. DOI:
<https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-4.5>
34. Трофімова, Ю. Л. Психологія : підручник / за ред. Ю. Л. Трофімова. Київ : Либідь, 2003. 560 с. С. 476.
35. Формування базових якостей особистості дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ : монографія / Г. Беленька, С. Васильєва, Н. Гавриш та ін. ; за заг. ред. О. Рейпольської. Харків : Друкарня Мадрид, 2015. 330 с. URL:
<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/706372/1/%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F>

_%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B
 0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%B1%D0%B0%D0%B7%D
 0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85%20%D1%8F%D0%BA%D0%B
 E%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%B9%20%D0%BE%D1%81%D0
 %BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%81%D1
 %82%D1%96%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D0%B5%D0%B9%
 20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D1%88%D0%BE%D0%B
 3%D0%BE%20%D0%B4%D0%BE%D1%88%D0%BA%D1%96%D
 0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B
 2%D1%96%D0%BA%D1%83%20%D0%B2%20%D0%94%D0%9D
 %D0%97.pdf

36. Черепаня, Н., Півкач, О. Соціальна поведінка особистості дошкільника. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6260/1/Social_behavior_of_the_preschooler%27s_personality.pdf
37. Шевченко, Н. Впровадження дистанційного навчання в освітній процес закладів дошкільної освіти. *Головний редактор*. С. 180. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a4e5ad13-c519-46c1-a59b-eabe2391572f/content#page=181>
38. Швець, Т. Групова взаємодія здобувачів дошкільної освіти як основа формування впевненості в собі. *Український педагогічний журнал*. 2022. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/620>
39. Як компенсувати нестачу спілкування під час дистанційного навчання: способи соціалізації дітей. URL: <https://www.op.ua/news/lifehack/yak-kompensuvati-nestachu-spilkuвання-pid-chas-distanciynogo-navchannya-sposobi-socializaciyi-ditey>
40. Zimakova, L., Turpysya, O., & Zhdaniuk, L. Дистанційне навчання дітей дошкільного віку на засадах партнерської педагогіки під час

воєнного стану. *Педагогічні науки*. 2022. Вип. 79. С. 92–100. DOI:
<https://doi.org/10.33989/2524-2474.2022.79.264557>